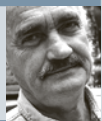

Menstad og bemanningsbransjen

HISTORIE
Harald Berntsen

Det er mye å si om framstillinga LO-rådgiver Jonas Bals' i Klassekampen ga av Menstad-slaget på dagen 90 år etter at det fant sted, 8. juni. Aller viktigst er det at han hopper bukk over hva sammenstøtet i sin kjerne gjaldt.

Arbeidernes nedkjemping av statspolitiet som var innkalt for å beskytte arbeiderne som lot seg bruke av Hydro til å fortsette å laste ut salpeter på Menstad-kaia under storlockouten i 1931, var ikke det første Menstad-slaget. Det første fant sted sju år tidligere, under transportarbeiderstreiken våren 1924, da et såkalt Porsgrunn Stuerlag av funksjonærer og andre uorganiserte opptrådte som streikebrytere på Menstad-kaia, og fikk fem tusen arbeidere fra Porsgrunn og Skien til å aksjonere under parolen «En streikebryter er verre enn en blodigle».

Etter streiken blei det ikke gjenoppretta normale forhold på Menstad. Slaget i 1924 fikk Hydro til å forbedre seg på seinere konflikter ved å skifte ut en stor del av de organiserte bryggesjauerne på kaia med uorganiserte enkeltmannskontraktører på seks måneders oppsigelse.

Fire år etter, i 1928, tok direktøren ved A/S Syd-Varranger i Kirkenes lærdom av Hydros metode, han knuste gruvearbeidernes fagforening Nordens klippe ved å si opp samtlige og lokke dem tilbake med tre måneders enkeltmannskontrakter. På Menstad ga storlockouten i 1931 Hydro anledning til å bruke sine enkeltmannskontraktører til å fortsette arbeidet med å bringe salpeteren fra Rjukan videre ut på verdensmarkedet, helt

«lovlig» som Quislingbiografen Hans Fredrik Dahl bemerket, i og med at kontraktørene ifølge sine kontrakter ikke kunne legge ned arbeidet før oppsigelsestida var utløpt. Arbeiderne i Nedre Telemark aksepterte ikke denne hvitvaskinga av den fortsatte utlastinga under Norsk Arbeidsgiverforenings samtidige utestenging av nærmere 80.000 arbeidere fra arbeid og inntekt. De så på virksomheten som det framstøtet det var. De første dagene i juni svarte de gjentatte ganger med å forsere bedriftsporten og fjerne streikebryterne fra kaia. Til slutt – i det store slaget 8. juni – overvant de også det innkalte statspolitiet, og jaga det bort sammen med nok en gang streikebryterne.

Først da Bondeparti-regjeringa med Vidkun Quisling som forsvarsminister sendte hær og flåte for å beskytte streikebryterne videre, blei det ro på Menstad. Som en del av det klassesamarbeidet som storlockouten var ment å skulle tukte arbeiderne til å akseptere, avvika også Hydro på høsten kontraktør-systemet på Menstad-kaia.

Det må her skytes inn at det slett ikke var slik som Bals gir inntrykk av, at kommunistene blei slått ut lokalt etter slaget. Det var tvert om slik at året etter, i 1932, blei Arthur Berby, som slett ikke spilte den ledende rolla i Menstad-konflikten slik Bals sier, kasta som formann i Herøya Arbeiderforening ved Hydros nye storbedrift Eidanger Salpeterfabrikk, til fordel for kommunisten Olav H. Heldal. Kommunistene leda foreninga helt fram til 1939, da Arbeiderparti-mannen og en av overvåkningspolitiets

Klassekampen 8. juni

viktigste tjenere i arbeiderbevegelsen i etterkrigstida, Olaf Hobbelhagen, tok over.

Men her var det altså meninga å konsentrere seg om det som Bals ikke tok opp, nemlig Menstad-slaget som en følge av den spesielle utgaven av streikebryteri det sto om, og som det formelt juridisk var ulovlig å føre kamp mot. Dette temaet er slett ikke utdatert, det er tvert om sterkt aktualisert med de tilstandene i arbeidslivet som stortingsflertallet med Arbeiderpartiet og Høyre i skjønn forening innførte da de i 1999 åpna døra på vidt gap for bemanningsbransjen ved å oppheve lovforbuda fra den første etterkrigstida mot private arbeidsformidling og inn- og utleie av arbeidskraft.

En som alt året etter, under streiken ved tariffoppjøret i privat sektor i 2000, blei oppmerksom på parallellen mellom bakgrunnen for Menstad-slaget i 1931 og konsekvensen av opphevel-

sen av lovforbudet mot bemanningsbransjen, var daværende leder i Arbeidsmandsforbundet, Arnfinn Nilsen. Det skjedde da NHO under streiken trua Nilsen med injuriersøksmål fordi han uttalte at arbeidsgiverorganisasjonen dreiv med streikebryteri når de brukte egne ansatte til resepsjonsarbeid som vanligvis blei utført av innleide, nå

Bals hopper bukk over hva sammenstøtet i sin kjerne gjaldt.

streikende Securitas-vakter. Det Nilsen dermed blei klar over, og som han advarte mot, var at arbeidsgiverne med loven i hånd nå kunne erstatte innleide som var i streik, med innleid arbeidskraft fra bemanningsbyråer og utleieselskap som ikke var omfatta av streiken – altså i praksis oppnå det samme som Hydro hadde til formål med å bemanne Menstad-kaia med enkeltmannskontraktører. «Vi befinner oss med andre ord,» sa den avgående forbunds-

formannen Nilsen, «i en periode da fagbevegelsen ikke bare må kjempe for bedre lønns- og arbeidsforhold, men for sin bare eksistens.»

Ti år etter, under streiken i reinholdsbransjen i 2010, skulle forbundets streikende innleide reinholdere på IKEA få erfare det påpasselige i Arnfinn Nilsens advarsel. IKEA gjorde da streiken virkningsløs for sitt vedkommende ved å erstatte de streikende med uorganiserte fra et anna utleiefirma som ikke var i konflikt. Og da de streikende ville gå til aksjon mot streikebryteriet, blei de stoppa av sin egen lovlydige forbundsledelse og LO-ledelsen bak den igjen.

Dette er i dag en viktig konsekvens av den «norske» modellen som Bals ser som en positiv følge av Menstad-slaget, og som ikke lenger bare hylles av Arbeiderpartiet og store deler av «venstresida». Også både NHO, Høyre og Frp – samt til og med Rotevatn og Venstre – har nå forstått at denne modellen representerer ei bedre avvæpning av fagbevegelsen enn å fortsette, som de gjorde tidligere på 2000-tallet, å gå åpent ut mot faglig organisering og kollektivavtaler, og utelukke LO-ledelsen fra det gode selskap.

Det betyr sjølsagt ikke at det er tillattelig å insinuere en sammenheng mellom Bals' mangel på omtale av hovedårsaka til Menstad-slaget og hans egen, LO-ledelsens og Arbeiderpartiets fortsatte motstand mot å reversere frisleppet av bemanningsbransjen fra og med år 2000?

Harald Berntsen,
historiker

Hans Nielsen Hauge og feminismen – eit siste svar

HISTORIE
Björg Seland

Magnhild Folkvord har fleire spørsmål til mitt innlegg i Klassekampen 12. juni, der eg er kritisk til omgrep som «kvinnesak» og «feminisme» i samband med Hauge-rørsla. Innanfor snaue rammer kan eg berre antyde nokre moment til ettertanke.

Hauge forsvarte både seg og tilhengarar som dreiv forkynning, med opplevinga av å ha eit kall frå Gud. Her går han

langt i å sidestille menn og kvinner. Men han argumenterer med bakgrunn i førestillingar om å leve i verdas endetid, ei tid da tilvande normer må settast til side.

H.G. Heggveit (1850–1924) – sjølv aktiv i indremisjonen – var den første som skreiv om kvinnene i Hauge-rørsla. Han formidlar tradisjon frå samtidas lekmannsmiljø. Heggveit kunne ikkje forsvare at kvinner fekk forkynne, men han fortel levande om uredde haugianarar av begge kjønn. Slik skildrar han lekfolkets

kamp mot ei autoritær kyrkje.

Mot slutten av 1900-talet vakna ei ny interesse for kvinnene i Hauge-rørsla. På denne tida hadde nyfeminismen fått gjennomslag, og både kyrkje og indremisjon såg etter kvart behov for å ta kjønnsrelaterte spørsmål på alvor. Sentrale forfattarar som no skreiv om Hauge-kvinnene, hadde bakgrunn i si tids indremisjon. Dei henta mykje frå Heggveit, men framstillinga er prega av tilpassing til storsamfunnets ideal om likestilling.

Heggveit har ein klar

ambisjon om å kombinere forkynning og historieformidling. Det kan ikkje seiast å vere noko påatakeleg trekk ved dei nyare tekstane. Her kjem innanfrå-blikket meir til uttrykk i val og bortval av kjeldestoff, og i manglande vilje til kritisk prøving av eigne synspunkt. Slike framstillingar må lesast med det kjeldekritiske blikket som krevst i møte med kva gruppe det måtte vere – etnisk, religiøs eller politisk – som brukar historia for å bygge ein kollektiv identitet.

Det er viktig å seie dette, for

ukritisk bruk av indremisjonen sine eigne forteljingar ser ut til å ha sett ein trend som blir ført vidare i vår tids formidling av haugianismens historie. Eg støttar Folkvord si etterlysing av meir forskning. Men eg undrar meg også over at så mykje av det faglege arbeidet som faktisk er gjort, ser ut til å vere ukjend for mange som skriv populariserte framstillingar på dette feltet.

Björg Seland,
professor emeritus i historie,
Universitetet i Agder
bjorg.seland@uia.no